

NOI CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA STOICANI (JUD. GALAȚI)

DE

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA și MARIN DINU

Pe locul numit „Dealul de pe Rîpă” de pe teritoriul satului Stoicani, în imediata apropiere a cunoscutei stațiuni neolitice de pe „Cetățuia”, se află un întins cimitir hallstattian, din care, prin săpăturile efectuate în 1948—1949, s-au descoperit 55 morminte de înhumatie cu schelete în poziție chircită, datate în Hallstattul mijlociu¹.

Tot pe acest loc, prin săpăturile din 1949 s-a descoperit și o groapă-bordei, care a fost atribuită, pe baza materialului din cuprinsul ei, îndeosebi ceramică și plastică, culturii Usatovo—Foltești, din perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului².

Ulterior, această din urmă descoperire a fost discutată în mai multe rânduri de diverși cercetători din țară, care au încadrat materialul ceramic respectiv, cel puțin în parte, nu numai în perioada de tranziție de la neolitic la bronz, ci chiar și la începutul epocii bronzului, punindu-l în legătură cu o fază, considerată mai nouă în evoluția culturii Foltești, denumită Foltești II și încadrată la începutul epocii bronzului³.

Avînd în vedere tezele formulate, mai ales în ultima vreme, cu privire la încadrarea culturală și cronologică a culturii Foltești și, în special, discuțiile purtate cu privire la faza Foltești II, s-a considerat că este indicat să se reia săpăturile atît la Foltești, în așezarea eponimă de la punctul „Ruptura”, cît și în cuprinsul necropolei hallstattiene de la Stoicani unde au fost descoperite resturi de locuire aparținînd aceleiași culturi.

În acest scop, în 1971, s-au reluat săpăturile pe locul necropolei hallstattiene de la Stoicani, efectuîndu-se în același timp și un sondaj în așezarea de la Foltești, care a fost urmat de săpături în 1972.

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Materiale*, 1, 1953, p. 157—211.

² *Ibidem*, p. 162—163.

³ Marilena Florescu, *ArhMold*, 2—3, p. 113 și urm.; Silvia Marinescu-Bîlcu, *SCIV*, 15, 1964, 2, p. 244 și urm.

În cele ce urmează ne vom referi numai la rezultatele săpăturilor de la Stoicani⁴, iar cu alt prilej vom prezenta în mod detaliat și pe cele ale cercetărilor recente de la Foltești.

Aceste săpături s-au efectuat imediat la vest de suprafața cercetată în 1949, dincolo de casa învățătorului Iacob Costin, adică în intervalul dintre această suprafață, în care au fost descoperite mormintele cu numerele 50, 54, 55 și ultima suprafață cercetată în același an, în sectorul de vest.

Noile săpături se plasează spre marginea nordică a formei de teren respective, urmînd ca în viitor să se continue pînă la extremitatea ei sudică unde terenul este în ușoară pantă de la nord la sud. În total s-a cercetat o suprafață de 138 m², pînă la adîncimea maximă de 1,60 m în dreptul bordeiului 2 și pînă la 3 m pe locul mormîntului celui mai adînc.

Pentru a se putea face observații stratigrafice cît mai precise, atît în ceea ce privește depunerea culturii Foltești, cît și gropile mormintelor, suprafața respectivă a fost săpată prin carouri cu latura de 2 m și cu pereți intermediari de 0,30 m lățime, făcîndu-se unele lărgiri în dreptul complexelor de locuire. În felul acesta s-au obținut mai multe secțiuni cu ajutorul cărora s-au determinat în plan și în profil atît resturile de locuire cît și gropile mormintelor.

În afară de suprafața amintită a mai fost săpat și un șanț de 1,50 × 8 m, perpendicular pe ea, în dreptul unei depresiuni pentru a se putea preciza dacă la locul respectiv a fost sau nu un șanț de apărare (fig. 1).

Stratigrafia (fig. 2/I—III). În sectorul cercetat, sub un sol purtat, gros de 0,10—0,15 m, provenit din săpăturile mai vechi, urmează solul vegetal de culoare cenușie-cafenie, gros de 0,20—0,30 m, în cuprinsul căruia s-au găsit cîteva resturi ceramice hallstattiene printre care și un vas întreg cu toartă, precum și unele fragmente ceramice de tip Dridu.

Sub această depunere urmează un strat mazăros de culoare cafenie mai deschisă cu o grosime medie de 0,20—0,25 m, în cuprinsul căruia s-au găsit mai multe fragmente ceramice izolate de tip Foltești (fig. 3/3—8), un răzuitor fragmentar de silex și două dălțițe din gresie cafenie (fig. 3/1—2), precum și cîteva fragmente ceramice hallstattiene izolate, la adîncimi variînd între 0,10—0,70 m față de suprafața actuală a solului, care provin probabil de la morminte hallstattiene deranjate. În afară de acestea, la adîncimea de 0,60 m, s-a descoperit și un fragment ceramic de tip Dridu, pătruns aici, probabil prin plantațiile de pomi, ca și eventual unele resturi ceramice hallstattiene din această depunere.

De la baza acestui strat au fost săpate o bordei (nr. 2) și nouă gropi, dintre care patru au fost cercetate în întregime, iar alte cinci numai parțial. Depunerea aceasta, care reprezintă stratul de cultură al așezării de tip Foltești de pe locul respectiv, suprapune solul galben, fără resturi arheologice, care se continuă mai jos prin solul cu concrețiuni calcaroase de culoare galbenă-deschisă (fig. 2).

⁴ La aceste săpături, efectuate în perioadele 5—25 iulie și 25—28 august, sub conducerea prof. M. Petrescu-Dimbovița și lector M. Dinu, au participat și următorii studenți practicanți de la Facultatea de istorie-filozofie a Univ. „Al. I. Cuza” din Iași: Bauman Ionel, Hamciuc Claudia, Niculescu Gustav (an IV) și Dorin Mihai (an II).

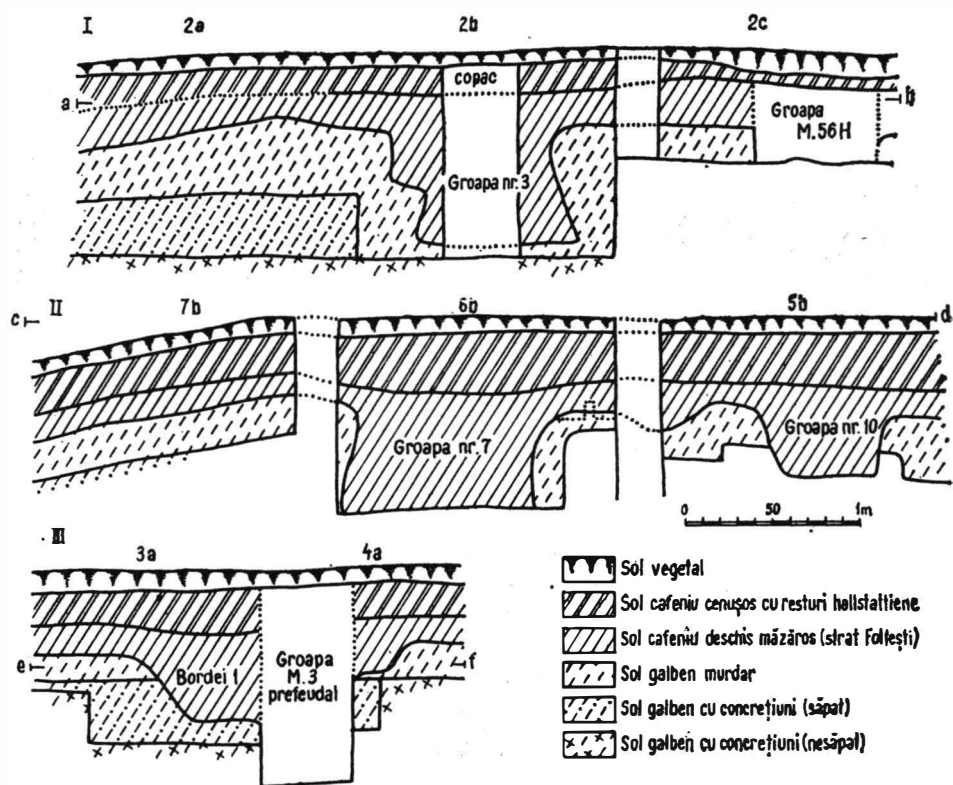

Fig. 2. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Secțiuni în suprafața săpată; I a—b; II c—d; III e—f.

În medie, săpătura a atins adâncimi între 1—1,20 m, iar în dreptul gropilor, bordeiului și mormintelor, de la 1,20—la 1,90 m. În ceea ce privește șanțul I, săpat în dreptul alveolării care traversează terenul în direcția N—S, imediat la vest de suprafața săpată recent prin casete (fig. 1), s-au făcut aceleași observații stratigrafice ca și în restul suprafeței, precizându-se totodată că pe locul alveolării n-a existat un șanț de apărare din vechime, așa cum s-a presupus inițial. Este vorba de o săpătură modernă prin care s-a delimitat, în zona respectivă, terenul agricol de marginea terasei cu dealuri ripoase.

Alte observații de ordin stratigrafic s-au făcut și în legătură cu cele opt morminte de pe acest loc, dintre care cinci hallstattiene și trei din perioada prefeudală (secolele VIII—X). Astfel, s-au precizat formele și dimensiunile gropilor, precum și depunerile de la baza cărora au fost săpate.

În cele ce urmează prezentăm, în ordine cronologică, de jos în sus, toate descoperirile făcute cu prilejul săpăturii.

Locuirea de tip Foltești. Suprafața cercetată, fiind în continuarea aceleia săpate anterior în 1949, în al cărei colț de nord-vest s-a săpat, în cea mai mare parte, o groapă ovală de bordei de 3×5 m (bordei 1),

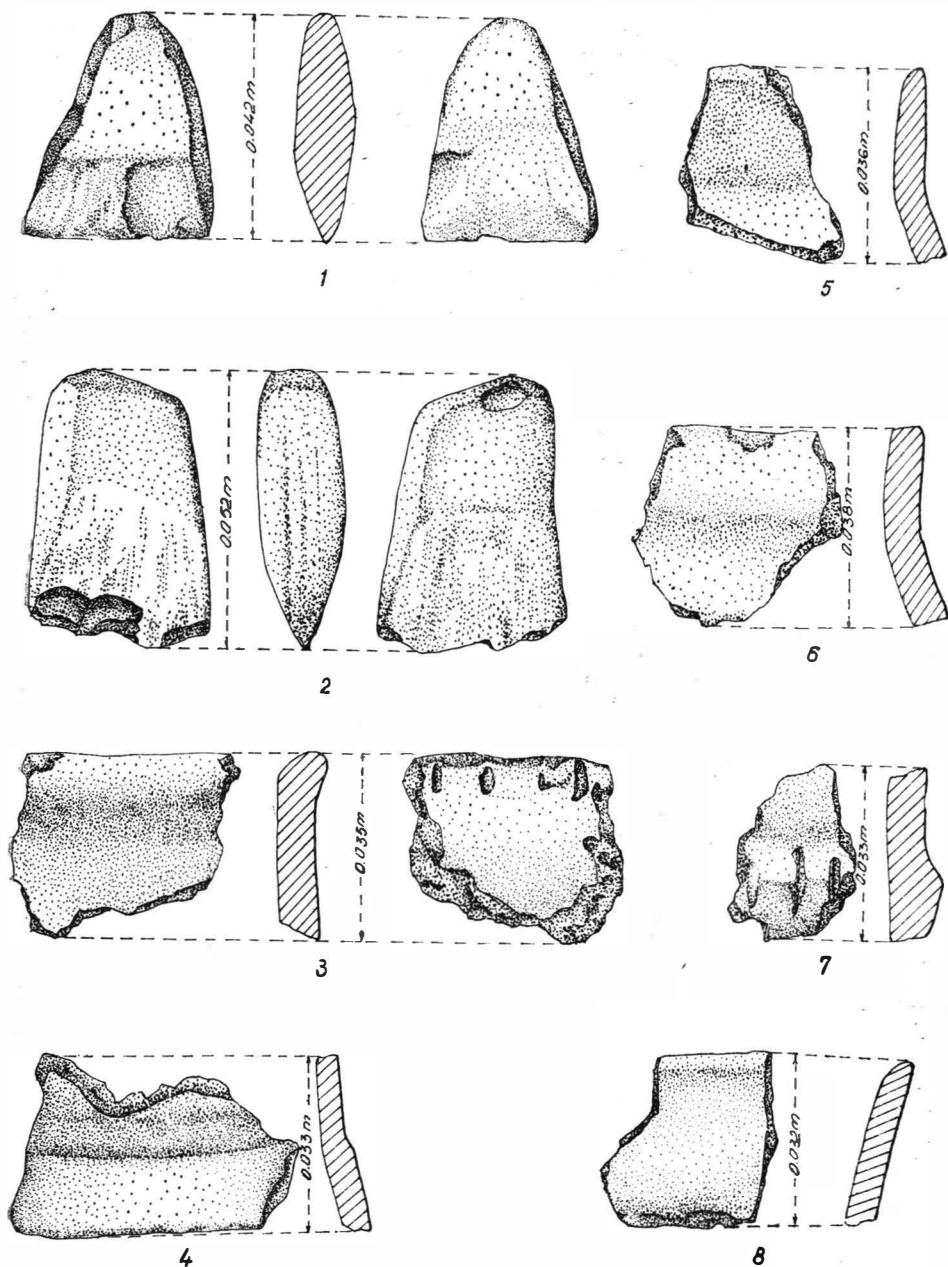

Fig. 3. Stoicani. Cimitirul hallstattian. 1—2 topoare din gresie și 3—8 ceramică de tip Foltești, din afara bordeiului și a gropilor.

notat pe plan cu litera r^5 , era de așteptat să se găsească în continuare și alte resturi de locuire din vremea culturii Foltești.

Într-adevăr, asemenea resturi s-au găsit în apropierea imediată a acestui bordei în carourile A_3 — A_4 și mai ales în cuprinsul unei alte locuințe bordei, mai mare (bordeiul 2), identificată în jumătatea de sud a suprafeței săpate (fig. 1). În afară de acestea, s-au mai semnalat unele resturi ceramice sporadice de tip Foltești, atât în pământul de umplutură al gropilor din vremea acestei culturi, cât și în spațiile libere dintre ele. Este de remarcat concentrarea materialelor arheologice în cuprinsul bordeiului, la fel ca și în suprafața săpată în 1949.

Bordeiul 2. Această locuință a fost afectată parțial pe o lățime de 1 m pe latura sa de est cu prilejul săpăturilor din 1949, care în acest loc au fost adâncite numai pînă la 0,60 m. Pentru prima dată prin săpăturile recente s-a delimitat în plan, la 0,70 m adîncime, groapa bordeiului și s-au făcut observații cu privire la forma, orientarea, dimensiunile și sistemul de săpare, precum și în ceea ce privește conținutul lui.

Astfel, relativ la formă, s-a precizat că ea este alungită și gîtuită către mijloc. Colțurile bordeiului sînt ascuțite. Pe mijlocul laturii de sud este intrarea, prevăzută cu un ușor prag, rest din treptele de pe locul respectiv.

Bordeiul, orientat N—S și cu intrarea dinspre sud, are lungimea de 6 m și laturile înguste respectiv de 3,35 m (posterioră), de 2,20 m (gîtuirea) și de 2,60 m (anterioră). Intrarea, lată de 0,70 m, a fost identificată numai pe o lungime de 0,50 m în afara bordeiului, neputîndu-se cerceta în continuare din cauza unor amenajări gospodărești.

Groapa bordeiului, săpată de la baza solului de călcare, a fost adîncită circa 0,60 m, fundul ei aflîndu-se la 1,22 m față de suprafața actuală a solului (fig. 4/I—V). Din observațiile făcute rezultă că pe latura de vest, nederanjată prin săpăturile anterioare, prezintă un prag de 0,20 m lățime, cruțat prin săpare între 0,25—0,30 m de la suprafața solului de călcare, acest prag fiind cu 0,30 m mai sus decît fundul bordeiului (fig. 4/II, IV). Este de presupus că un asemenea prag trebuie să fi existat și pe latura estică a bordeiului, afectată prin săpăturile anterioare.

Un prag mai mic, lat de numai 0,15 m și ușor oblic a fost identificat și pe latura îngustă posterioră (de nord) fiind cu 0,20 m mai sus de fundul bordeiului (fig. 4/I). Este posibil ca praturile de pe laturile lungi ale bordeiului să fi fost folosite drept „banchete”, avîndu-se în vedere atît lățimea cît și înălțimea lor. În schimb, pragul mai mic și mult mai jos de pe latura îngustă de la nord, plasat în dreptul zonei de odihnă a locuinței, a avut un alt scop, servind probabil ca bază a unor căptușeli interioare pentru o mai bună protecție a părții posterioare a bordeiului, orientată către nord. Fundul bordeiului este ușor albiat (fig. 4/III). În jumătatea de sud a bordeiului, lingă peretele de vest, într-un sector cu multă cenușă, care constituie o bandă groasă de 0,03 m, s-au găsit resturi risipite de vatră (fig. 4/I), sub formă de bucăți din lut ars cu

⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 204, planșa I. În lucrarea de față groapa bordei săpată și notată în 1949 cu litera r am denumit-o bordeiul 1, iar cea săpată în 1971, bordeiul 2.

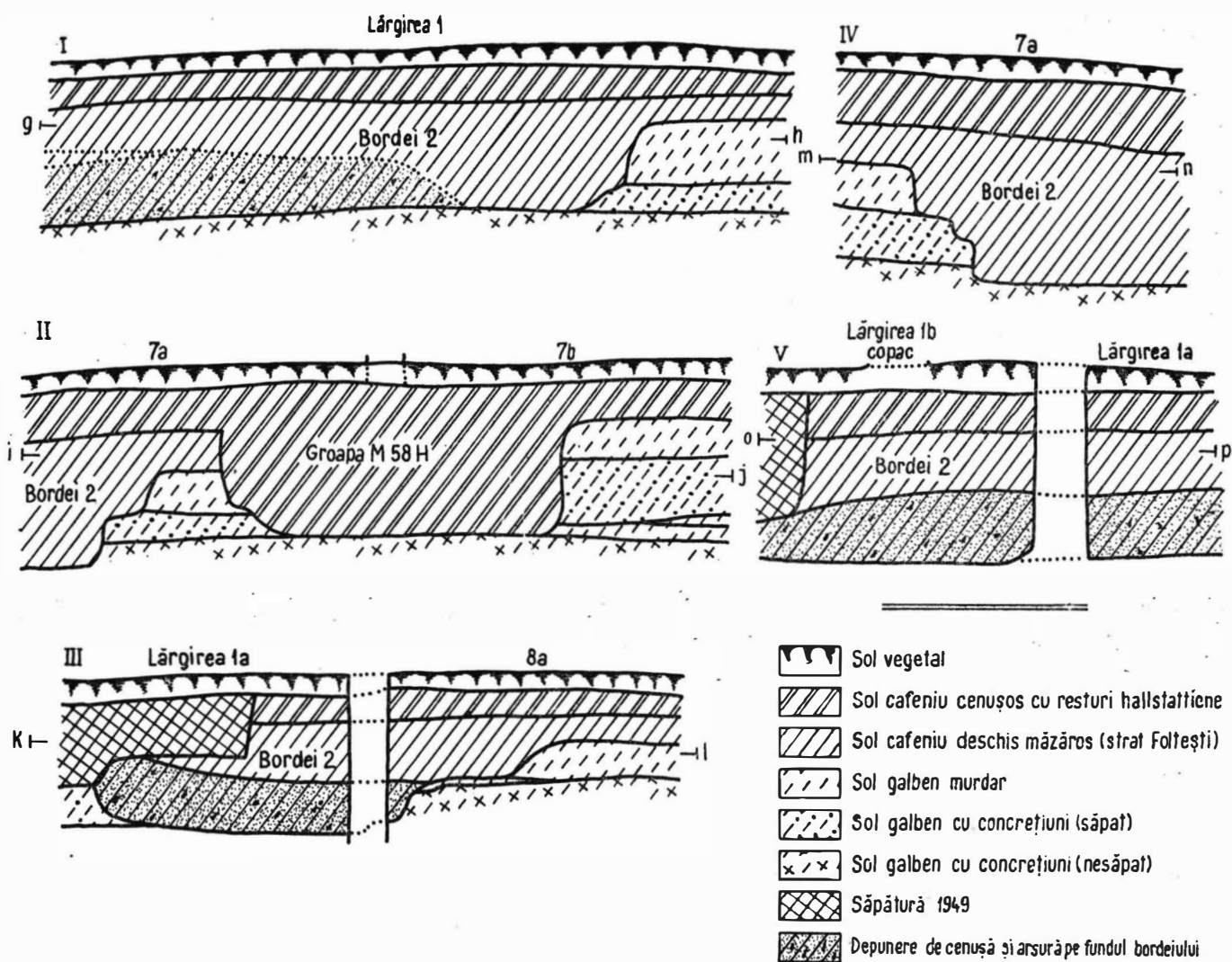

Fig. 4 Stoicani. Cimitirul hallstattian. Secțiuni prin bordeiul 2. I g—h; II i—j; III k—l; IV m—n; V o—p.

nisip fin, groase de 2—3 cm și cu una sau mai multe fățueli pe partea superioară. Aceste resturi de vatră zăceau cu 0,25 m pînă la 0,45 m mai sus de fundul bordeiului, care pe locul respectiv nu prezintă urme de arsură. S-au găsit resturi izolate de vatră spre mijlocul bordeiului, pe baza cărora însă nu se poate preciza sistemul de construcție. Nu au fost semnalate resturi de lipituri de la pereții bordeiului.

În cuprinsul bordeiului, spre fundul lui, s-au găsit mai multe pietre de rîu sparte, de dimensiuni mici și mijlocii, grupate îndeosebi în sectorul nord-estic, neputîndu-se preciza la ce au folosit.

În afară de acestea, s-au găsit mai multe resturi de faună, precum și o cantitate mai mare de fragmente ceramice, care se grupa cu predilecție în jumătatea sudică a bordeiului. Spre deosebire de bordeiul săpat în 1949, aici nu s-au găsit unelte din piatră și plastică din lut ars.

În ceea ce privește resturile de faună, pe baza determinărilor făcute la laboratorul de morfologie animală al Universității „Al. I. Cuza” din Iași⁶, rezultă că ele provin de la moluște, pești (somon, crap, plătică), broască țestoasă, animale domestice (bovine, ovicaprine și ciini) și sălbatice (bcur, mistreț, cerb)⁷. Toate aceste resturi, de altfel nu prea numeroase, atestă că locuitorii din această așezare de tip Foltești practicau culegerea de moluște, pescuitul, creșterea vitelor și vînatul, ceea ce este în concordanță cu mediul ecologic respectiv. Relativ la agricultura primitivă, din ceea ce se cunoaște pînă în prezent cu privire la ocupațiile purtătorilor culturii Foltești, este sigur că aceasta s-a practicat și de cei care au locuit în acest bordei cu toate că nu s-au găsit uneltele corespunzătoare sau resturi de cereale carbonizate.

Ceramica. După tehnica pastei se deosebesc trei categorii de vase: din prima categorie, care predomină, fac parte vasele din pastă bună, frămîntată mai puțin omogen, de culoare cenușie, uneori neagră-cenușie în interior și cu angobă cărămizie la exterior. Ca degresanți se întilnesc, în special, cioburi pisate și, mai rar, bucăți de calcar sau pietricele. Vasele din această categorie, netezite la interior și uneori și la exterior la partea superioară, sînt acoperite de obicei spre partea inferioară cu un strat subțire, fin, de barbotină.

A doua categorie ceramică, ilustrată prin mai puține exemplare, se caracterizează printr-o pastă de calitate mai bună de culoare cenușie și mai rar galben-cafenie cu lustru la exterior și interior. Ca degresanți s-au folosit și aici cioburi pisate mai fin și fragmente de calcar.

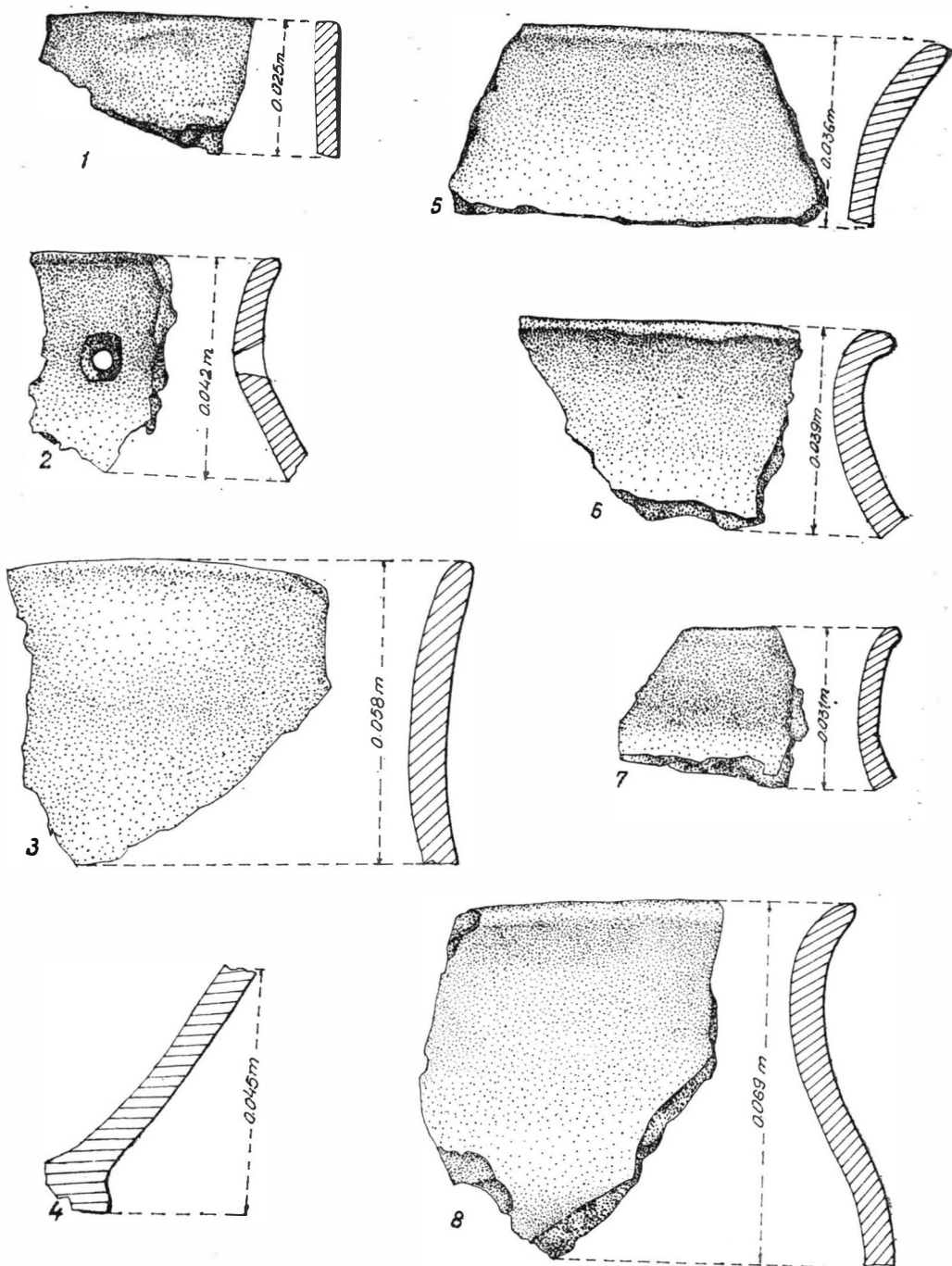
În sfîrșit, celei de-a treia categorii îi aparțin unele fragmente din specia pictată, din pastă fină cenușie bine frămîntată și omogenă, de culoare galben-portocalie la exterior, conținînd ca degresant, în unele cazuri, foarte puține bucăți mici de calcar.

Din prima categorie fac parte următoarele forme de vase:

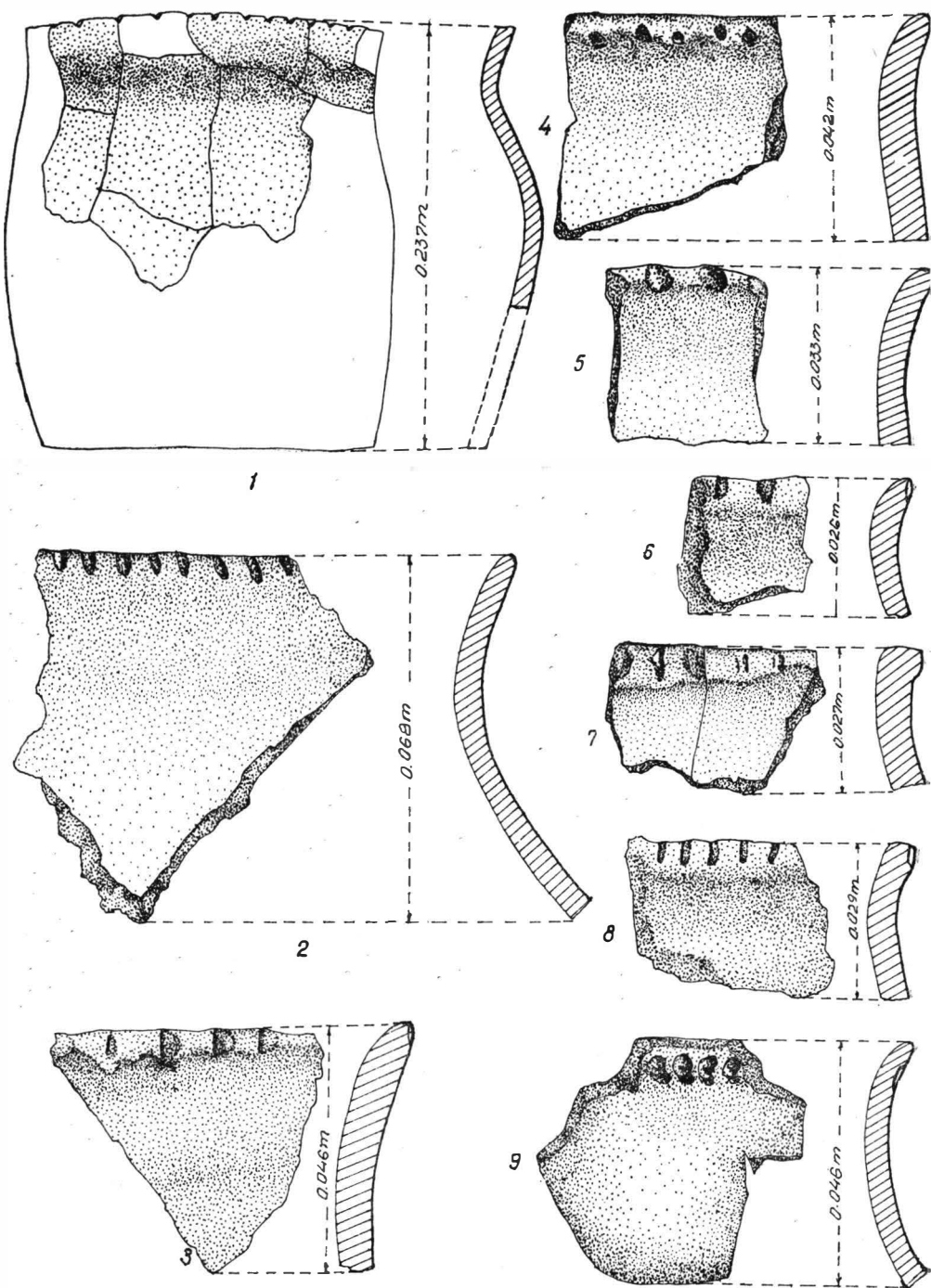
1. *Borcan* și vase în formă de pînle. Vase de dimensiuni mijlocii și mai mari cu corpul ușor bombat, fundul simplu sau ușor profilat (pl. 1/4), gîtul scurt și cu marginea dreaptă (pl. 1/1; 3/5; 4/1) sau mai înalt

⁶ Aceste analize au fost făcute de conf. dr. Sergiu Haimovici, de la Facultatea de științe naturale și geografie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, care prezintă alături rezultatele obținute. Îi aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

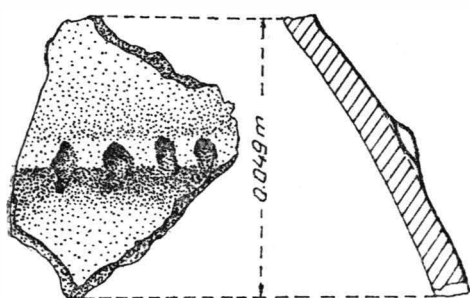
⁷ Sergiu Haimovici, în acest volum, p. 99—102.

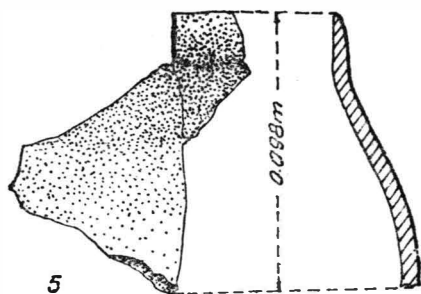
Pl. 1. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Fragmente ceramice de tip Foltești din bordeiul 2.
<https://biblioteca-digitala.ro>

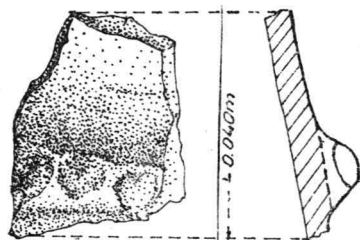
Pl. 2. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Fragmente ceramice de tip Foltești din bordeiul 2.
<https://biblioteca-digitala.ro>

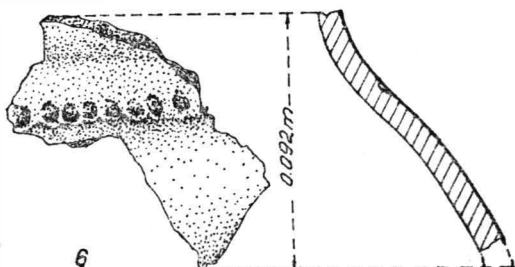
1

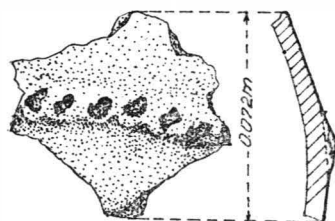
5

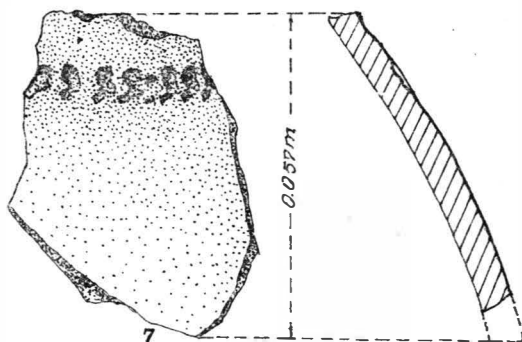
2

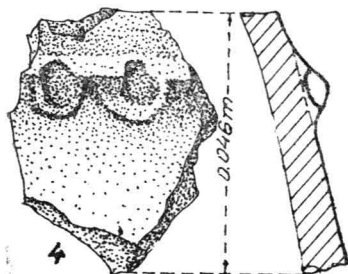
6

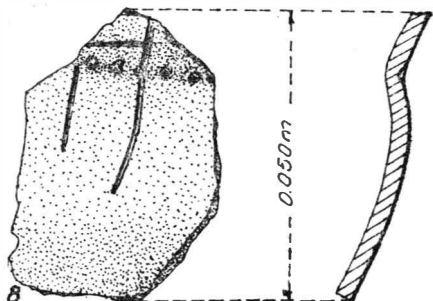
3

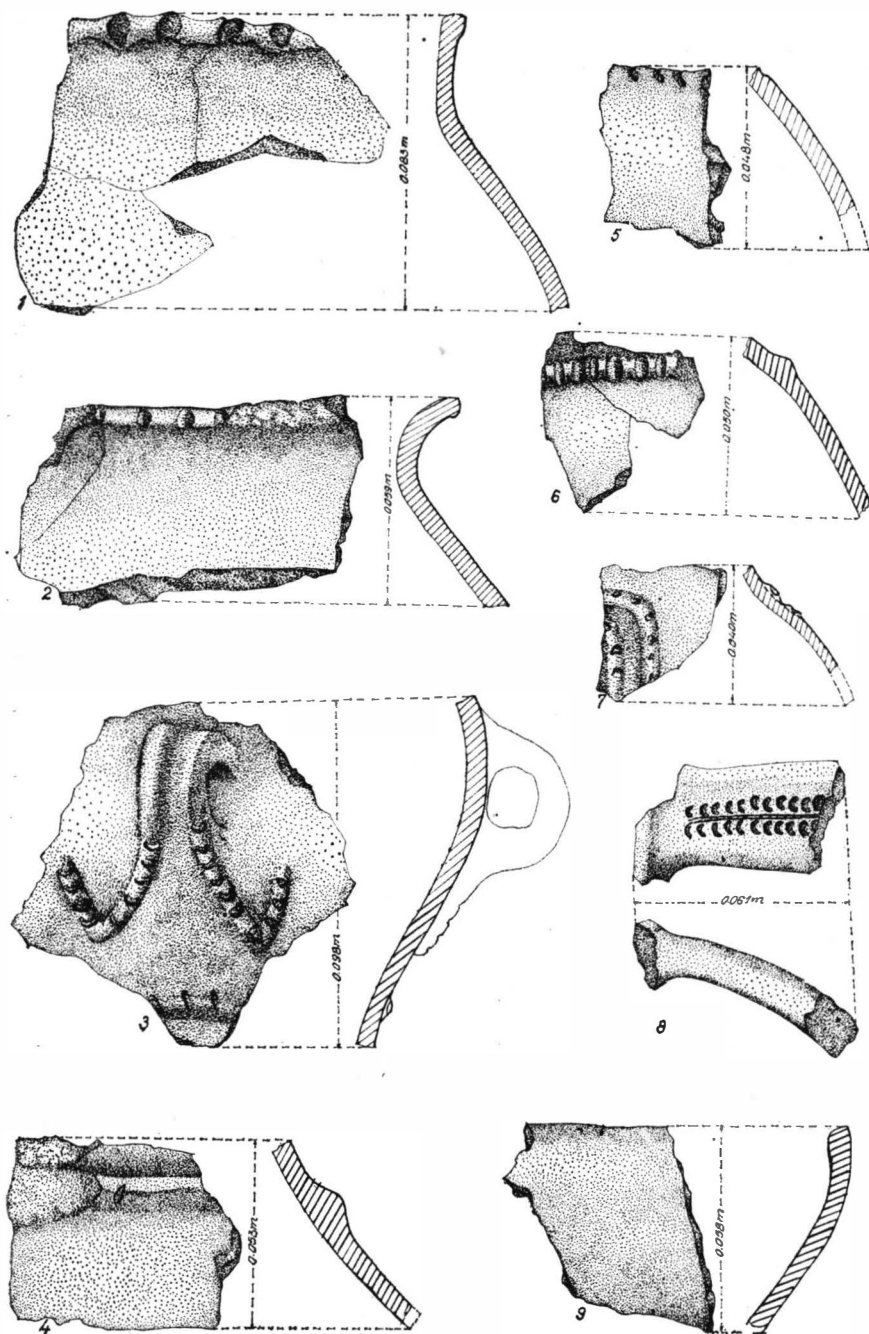
7

4

8

Pl. 4. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Fragmente ceramice de tip Foltești din bordeiul 2.

și cu marginea răsfrintă cu aspect de crater (pl. 1/5, 6, 8 ; 2/1—3, 5—8 și 4/2). Aceste forme de vase, cele mai frecvente, sînt simple sau decorate în special pe buză cu creștături sau impresiuni drepte sau oblice (pl. 2/1—3, 6—8) sau mai rar oval-rectangulare neregulate (pl. 2/5 ; 4/1—2). În unele cazuri umărul acestor vase a fost decorat cu brii aplicate, alveolare (pl. 3/2, 4).

2. *Amfore și amforete*. Vase de dimensiuni apropiate cu ale borcanelor, cu corpul bombat, gîtul înalt cilindric sau puțin tronconic și buza ușor evazată (pl. 1/7 și 2/4,9). Ca ornamente se întîlnesc impresiuni ovale (pl. 2/4) sau semilunare de șnur răsucit aplicate sub buza ușor îngroșată (pl. 2/9). Umărul acestor vase este mai totdeauna ornamentat cu brii în relief crestate sau alveolate (pl. 3/1,3 ; 4/6) sau numai cu impresiuni circulare executate cu un bețișor bont (pl. 3/6) ori semilunare, un fel de virgule efectuate cu șnurul răsucit (pl. 3/7 și 4/5).

3. *Străchini castroane*. Această categorie de vase este reprezentată numai prin două fragmente. Unul ilustrează varianta cu marginea înaltă, ușor îndoită spre interior și buza teșită drept (pl. 4/9), iar al doilea, în formă de castron cu corpul tronconic mai înalt, are gura largă ușor evazată, apropiindu-se de forma craterelor (pl. 3/8). El este decorat la exterior cu un șir orizontal de impresiuni circulare pe gît și cu incizii verticale și orizontale.

A doua categorie, din pastă de calitate mai bună, este mult mai puțin frecventă, fiind ilustrată prin următoarele forme de vase :

1. *Borcane* (pl. 1/2). Această formă este atestată prin cîteva fragmente, dintre care unul provine de la un vas cu pereții subțiri și cu gaură de „reparație” pe gît, caracterizat prin marginea răsfrintă și corpul bombat.

2. *Amfore și amforete*. Patru fragmente care provin de la tot atîtea exemplare. După unele fragmente păstrate se poate deduce că vasele de acest tip, cu angobă cenușie sau galben-cărămizie, de obicei cu gîtul înalt cilindric și buza ușor evazată (pl. 1/3), au fost prevăzute pe diametrul lor maxim de rotunjime cu două toarte din bandă lată, uneori cu o ușoară șanțuire mediană (pl. 4/3). Ca ornament este caracteristic decorul din brii în relief cu creștături oblice, dispus pe umărul vasului (pl. 4/4) sau la baza gîtului, însoțit uneori de două motive în formă de cîrlig, și ele crestate, care pornesc de la extremitatea torții (pl. 4/3). Un exemplar de dimensiuni mai mici, cu pereții subțiri, tot din pastă cenușie dar mai fină, este decorat pe corpul bombat cu două briuri în relief arcuite și cu impresiuni ovale (pl. 4/7).

3. *Askos* (pl. 4/8). Un fragment dintr-o toartă, decorată pe mijlocul ei cu o bandă din două șiruri paralele imprimate cu un șnur foarte fin, flancată de o parte și de alta de cîte un șir de impresiuni de șnur răsucit semilunare. Restul din buza vasului, păstrat în legătură directă cu această toartă, este un indiciu clar că toarta respectivă provine de la un vas de tip *askos*.

A treia categorie, ceramica pictată, este ilustrată prin 15 fragmente, dintre care 7 cu pictura păstrată (fig. 5/1—7), care provin din următoarele forme de vase :

1. *Amfore* (fig. 5/4). Un exemplar dintr-un vas de dimensiuni mijlocii cu gît înalt cilindric și corpul bombat, decorat cu motive pictate în rețea, de culoare brună, pe angobă galben portocalie. Zona ornamentată este delimitată la partea superioară cu o bandă orizontală de aceeași culoare, situată la baza gîtului. De la același vas provine probabil și un fragment de fund, cu angobă similară la exterior și cu îndoitura simplă (fig. 5/7). Nu este exclus ca și alte două fragmente, de la partea inferioară a zonei pictate (fig. 5/5—6), să provină din aceeași formă de amforă.

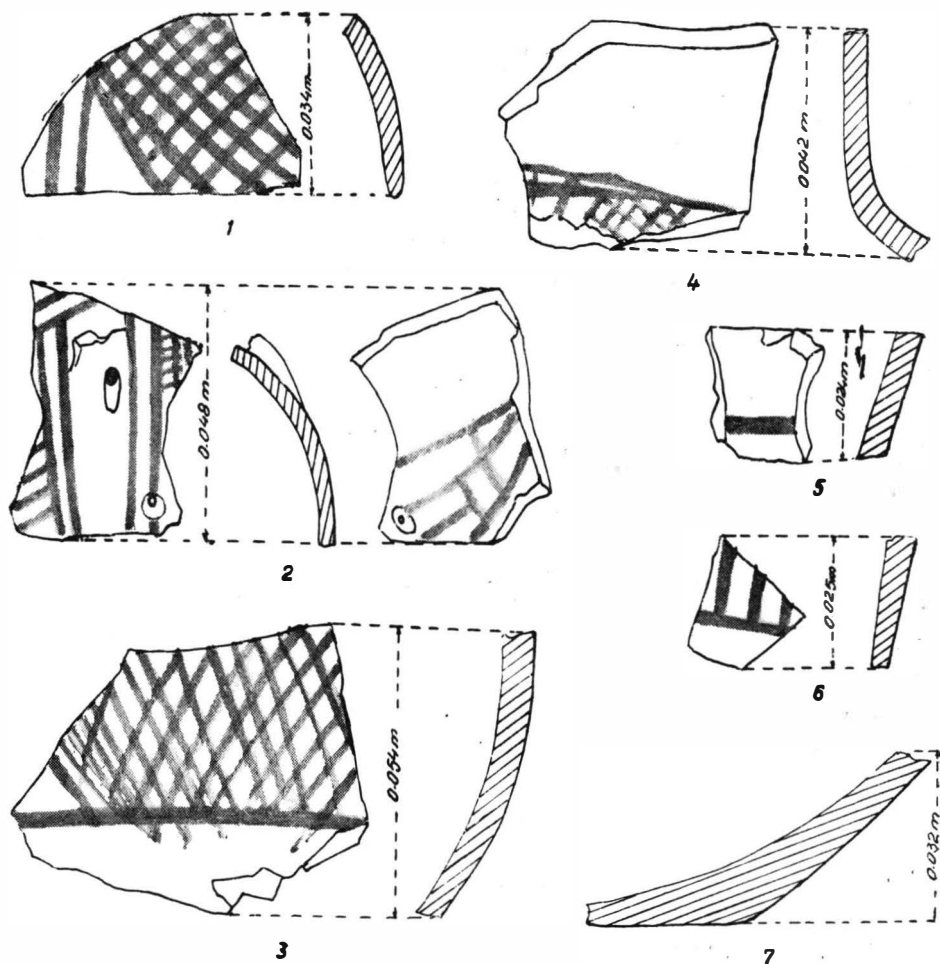

Fig. 5. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Ceramică pictată de tip Usatovo-Foltești din bordeiul 2.

2. *Vase cu corpul sferic* (fig. 5/3). Un fragment de la partea inferioară a unui vas de acest tip, cu angobă gălbuie-portocalie, decorat cu motive în rețea de culoare brună, delimitate la partea inferioară cu o bandă orizontală de aceeași culoare. Nu este exclus ca acest fragment să provină dintr-un vas cu capac, tipic complexului Horodiștea-Foltești.

3. *Capace* (fig. 5/1—2). Două fragmente din două capace în formă de calotă sferică prevăzute cu cite două toarte tipice, perforate vertical. Ele sînt decorate, pe fond galben portocaliu, cu suprafețe hașurate în rețea de culoare brună, delimitate de benzi mai late, verticale sau oblice de aceeași culoare.

Gropi. În suprafața cercetată au fost săpate în întregime 4 gropi (pe plan nr. 3, 7, 9 și 10), iar alte 5 (pe plan 1,2, 4, 5 și 8) au fost săpate parțial. Aceste gropi, pe baza observațiilor stratigrafice, atît în ceea ce privește nivelul de la care s-au săpat cit și umplutura lor, aparțin culturii Foltești, cu toate că ele conțin foarte puțin material arheologic. Pentru această încadrare culturală pledează și analogiile pe care le prezintă ca formă în plan, profil și dimensiuni cu gropile similare din așezarea din apropiere, de pe locul „Ruptura” de la Foltești. În plan ele sînt dispuse imediat la vest de cele două gropi-bordeie, situate la circa 6—7 m unul de altul.

Este de menționat că în suprafața săpată recent, în afară de aceste două bordeie din vremea culturii Foltești sînt numai cele 9 gropi, dintre care 6 mai apropiate (3, 4, 5, 7, 9, 10) și alte trei ceva mai depărtate, fiind situate chiar în marginea de nord a așezării, într-o ușoară pantă a formei de teren respective (fig. 1). Este pentru prima dată cînd o situație de acest fel, cu multe gropi în preajma unor locuințe, ca în așezarea de la Foltești-Ruptura, a fost semnalată și în cuprinsul așezării de la Stoicani.

Aceste gropi, după forma lor în plan și profil, se pot clasifica în felul următor :

1. GROPI OVALE CU PROFILUL ÎN FORMĂ DE CLOPOT

Groapa 7. Dimensiuni $1,40 \times 1,20$ m la adîncimea de 1,10 m în dreptul unei alveolări mai mari, dreptunghiulare (fig. 1). Adîncimea maximă de 0,70 m față de nivelul de la care a fost săpată și de 1,40 m față de suprafața actuală a solului (fig. 2/II). În solul de umplură de culoare cafenie numai două fragmente ceramice de tip Foltești, dintre care unul la 1,05 m, iar celălalt la 1,15 m adîncime față de suprafața actuală a solului, precum și o bucată mică de lipitură arsă, la 1,20 m adîncime.

Groapa 9. Dimensiuni $1,35 \times 1,25$ m la adîncimea de 1,10 m. Adîncimea maximă de 1,20 m față de suprafața actuală a solului. În solul de umplură un singur fragment ceramic atipic.

2. GROAPĂ OVALĂ CU PROFILUL ÎN FORMĂ DE CLOPOT ȘI CU PRAG PE O LATURĂ.

Groapa 3. Dimensiuni $1,14 \times 1,26$ m la adâncimea de 1,06. Adâncimea maximă de 0,85 m față de nivelul de la care a fost săpată și de 1,42 m față de suprafața actuală a solului (fig. 2/I). Pe latura de est-sud-est prezintă un prag cu lățimea de 0,30 m. Pământul de umplutură de culoare cafenie închisă nu conținea nici un material arheologic.

3. GROAPĂ OVALĂ CU UN PERETE APROAPE VERTICAL ȘI ALTUL OBLIC

Groapa 10. Dimensiuni $0,80 \times 1,00$ m la adâncimea de 1,10 m. Adâncimea maximă de 0,50 m față de nivelul de la care a fost săpată și de 1,20 m față de suprafața actuală a solului (fig. 2/II). În solul de umplutură un singur fragment ceramic atipic, care, după compoziția pastei, pare să aparțină culturii Foltești.

În afară de aceste gropi au mai fost săpate parțial alte două (1 și 2), observate în plan la 0,50 m adâncime și cu adâncimea maximă de 0,70 m față de suprafața actuală a solului, fără să conțină ceva în pământul lor de umplutură, de culoare brună (1) sau cafenie (2). De asemenea, s-au mai identificat și alte trei gropi, la 1,05 m (5) la 1,40 m (8) la 0,78 m (4) adâncime, cercetate și ele parțial, care, ca și celelalte două, nu conțineau nimic în umplutura lor.

Din punct de vedere funcțional, aceste gropi cu pereții nelutuiți sau arși este mai mult ca sigur că nu au fost folosite ca gropi menajere. Pe de altă parte, forma și dimensiunile lor, cel puțin ale unora dintre ele, precum și dispoziția lor în plan, în preajma celor două locuințe bordei, pot constitui indicii că au fost folosite drept gropi de provizii.

Alte resturi de locuire. În afara gropilor și a bordeiului, unde dealtfel s-a concentrat aproape tot materialul arheologic de tip Foltești descoperit recent, s-au mai găsit izolat un fragment de gratoar de silex și două dălțițe de gresie de culoare gălbuie (fig. 3/1—2), ambele în stratul Foltești, respectiv la 0,50 m și 0,55 m adâncime față de suprafața actuală a solului. În afară de acestea, în aceeași depunere, la adâncimea între 0,40 și 0,60 m, s-au mai descoperit câteva fragmente ceramice, dintre care unele din vase în formă de borcan din pastă bună (fig. 3/3,5) sau mai grosieră (fig. 3/6—8), precum și dintr-un vas cu umăr și corpul bombat cu pereții subțiri din pastă mai bună (fig. 3/4).

Din datele obținute prin cercetările recente de pe acest loc s-au adus completări la ceea ce se știa din descoperiri anterioare. În primul rând s-a precizat că în vremea culturii Foltești a existat aici o așezare, din care pînă în prezent s-au săpat două locuințe în formă de bordei și mai multe gropi de provizii. Această așezare începe la circa 50 m vest de botul dealului și este posibil să se continue spre vest și sud, limitele ei urmînd să fie stabilite prin cercetările viitoare.

Spre deosebire de așezarea de la Foltești, unde a fost o locuire foarte intensă, aici ea pare să fie mai sporadică, fiind ilustrată îndeosebi prin resturile din cuprinsul bordeielor și mult mai puțin prin cele din gropi și din spațiul liber dintre ele.

De același caracter pare să fi fost și locuirea de tip Foltești de pe „Cetățuia” de la Stoicani, cu toate că în suprafețele săpate nu s-au putut identifica locuințe sau gropi, din cauză că acestea se aflau, pe de o parte, peste resturile de locuire din vremea culturii Stoicani-Aldeni, iar pe de altă parte, ele au fost deranjate de mormintele cu ocră și de locuirea hallstattiană⁸.

Din punct de vedere stratigrafic, în cuprinsul așezării de tip Foltești de pe locul cimitirului hallstattian nu s-a constatat decât o singură depunere de tip Foltești, așa cum rezultă și din cercetările din 1949. Această constatare corespunde și cu materialul arheologic descoperit, în primul rând ceramica, care, prin caracteristicile ei, aparține în mod sigur culturii Foltești. În această privință, cu prilejul săpăturilor anterioare de pe acest loc, s-a menționat doar un singur fragment ceramic cu marginea răsfrântă și cu toarta din bandă pe corpul bombat, care prin aceste particularități se apropie de vasele din cultura Schneckenberg⁹.

Este de menționat că, prin săpăturile recente, nu s-a găsit nici un element ceramic care să poată fi atribuit unei faze mai noi a culturii Foltești.

Deosebit de important este însă faptul că, prin aceste cercetări, s-a descoperit o cantitate mai mare de ceramică pictată de tip Usatovo-Foltești, în asociere directă cu specia nepictată de tip Foltești. Dealtfel, și în trecut s-a menționat un fragment ceramic pictat descoperit pe locul respectiv. În această privință s-a procedat uneori greșit, când, neluându-se în considerație specia pictată, se încadra așezarea de pe acest loc într-o fază mai nouă a culturii Foltești, denumită Uricani-Dolhești Mari, de la sfârșitul perioadei de tranziție sau eventual de la începutul epocii bronzului¹⁰.

În trecut, paralelizându-se resturile de locuire Usatovo-Foltești de pe locul cimitirului hallstattian de la Stoicani cu un nivel de locuire presupus mai nou, din așezarea de la Foltești-Ruptura, s-a emis ipoteza potrivit căreia resturile de locuire de tip Usatovo-Foltești de pe locul cimitirului hallstattian de la Stoicani s-ar putea să dateze chiar de la începutul epocii bronzului¹¹. De asemenea, s-a mai presupus că ele pot

⁸ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, p. 132 și 153—154.

⁹ *Ibidem*, p. 164; vezi și Marilena Florescu, *op. cit.*, p. 113, unde autoarea, din eroare, menționează și alte fragmente de vase, pe care le consideră de tip Schneckenberg A, cu toate că în textul citat din M. Petrescu-Dimbovița nu este vorba decât de un singur fragment ceramic găsit în regiunea M. 13 (hallstattian), care, după cum s-a menționat mai sus în textul de față, se apropie numai de forma vaselor culturii Schneckenberg.

¹⁰ Silvia Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, p. 244, cu remarcă că la Hăbășești (vezi Vladimir Dumitrescu și colaboratori, *Ilăbășești*, 1954, p. 477 și urm. și planșa 128/12), la Stoicani — cimitirul hallstattian (vezi M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, p. 165) și la Uricani (vezi M. Dinu, *Materiale*, 5, 1959, p. 254), există și ceramică din specia pictată.

¹¹ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, 116.

fi contemporane și cu mormintele cu ocră, probabil dintr-un tumul de pe „Cetățuia” din apropiere, întrucît gropile acestora au interceptat un nivel de locuire Usatovo-Foltești din perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului¹².

În stadiul actual al cercetărilor este mai probabil că resturile de locuire Usatovo-Foltești de pe locul cimitirului hallstattian sînt contemporane, cel puțin în parte, cu acelea de pe „Cetățuia”, întrucît în ambele cazuri există aceleași categorii ceramice, decorate cu creștături, impresiuni, briuri în relief, șnur răsucit, motive pictate etc. În acest caz, mormintele cu ocră de pe „Cetățuia” de la Stoicani sînt mai noi decît locuirea Usatovo-Foltești din sudul Moldovei, datînd de la sfîrșitul perioadei de tranziție sau eventual de la începutul epocii bronzului¹³. Rămîne ca prin cercetările viitoare să se identifice și așezarea contemporană cu aceste morminte, dacă, bineînțeles, lucrul acesta este posibil, avîndu-se în vedere marea mobilitate a triburilor mormintelor tumulare și cu ocră.

În ceea ce privește sincronismul stabilit în trecut între resturile de locuire Usatovo-Foltești de la Stoicani, respectiv din cuprinsul cimitirului hallstattian și așezarea de la Foltești-Ruptura, se va arăta cu alt prilej care este situația reală, pornindu-se de la rezultatele recente ale săpăturilor arheologice de la Foltești.

Epoca hallstattiană. În suprafața săpată s-au descoperit și unele resturi ceramice hallstattiene, atît în solul cu humus cît și mai jos, în cuprinsul depunerii Foltești. Dintre acestea, se remarcă un vas cu o toartă cu un șir orizontal de impresiuni ovale, întrerupt la mijloc în partea opusă toartei, de o proeminență conică (fig. 6/1). Acest vas, din pastă grosieră galben-cărămizie la exterior și cenușie la interior, a fost descoperit la baza solului cafeniu (caroul B₄), la 0,45 m adîncime față de suprafața actuală a solului. El era izolat, în preajma lui negăsindu-se nici un os uman. În afară de acest vas, s-au mai găsit și alte cîteva fragmente ceramice hallstattiene la adîncimi care variază între 0,10 m și 0,75 m (fig. 6/2).

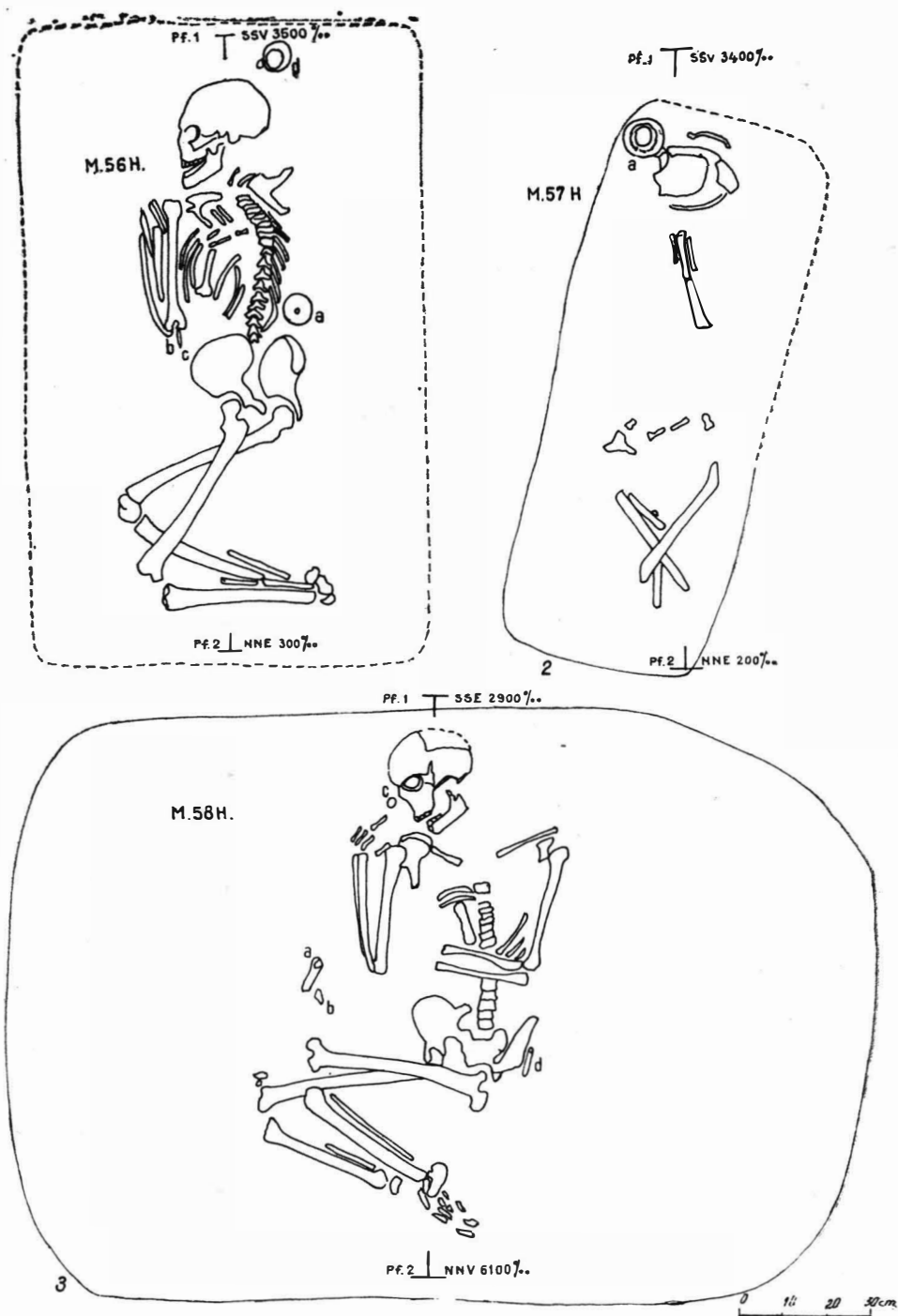
Tot din aceeași perioadă, pe locul respectiv s-au descoperit și 5 morminte de înhumăție, notate cu nr. 56—60, în continuarea aceloră cercetate cu prilejul săpăturilor anterioare.

M. 56. Matur, cu oasele relativ bine păstrate, în poziție chircită moderat, pe dreapta, cu mîna dreaptă îndoită puternic din cot și adusă lingă față, cu piciorul drept ceva mai îndoit decît cel stîng și cu extremitățile tibiilor și peroneelor împreunate (pl. 5/1). Scheletul se afla la 0,90 m adîncime față de suprafața actuală a solului, într-o groapă rectangulară, reconstituită pe baza observațiilor stratigrafice din peretele de sud al casetei 2 c (fig. 2/I).

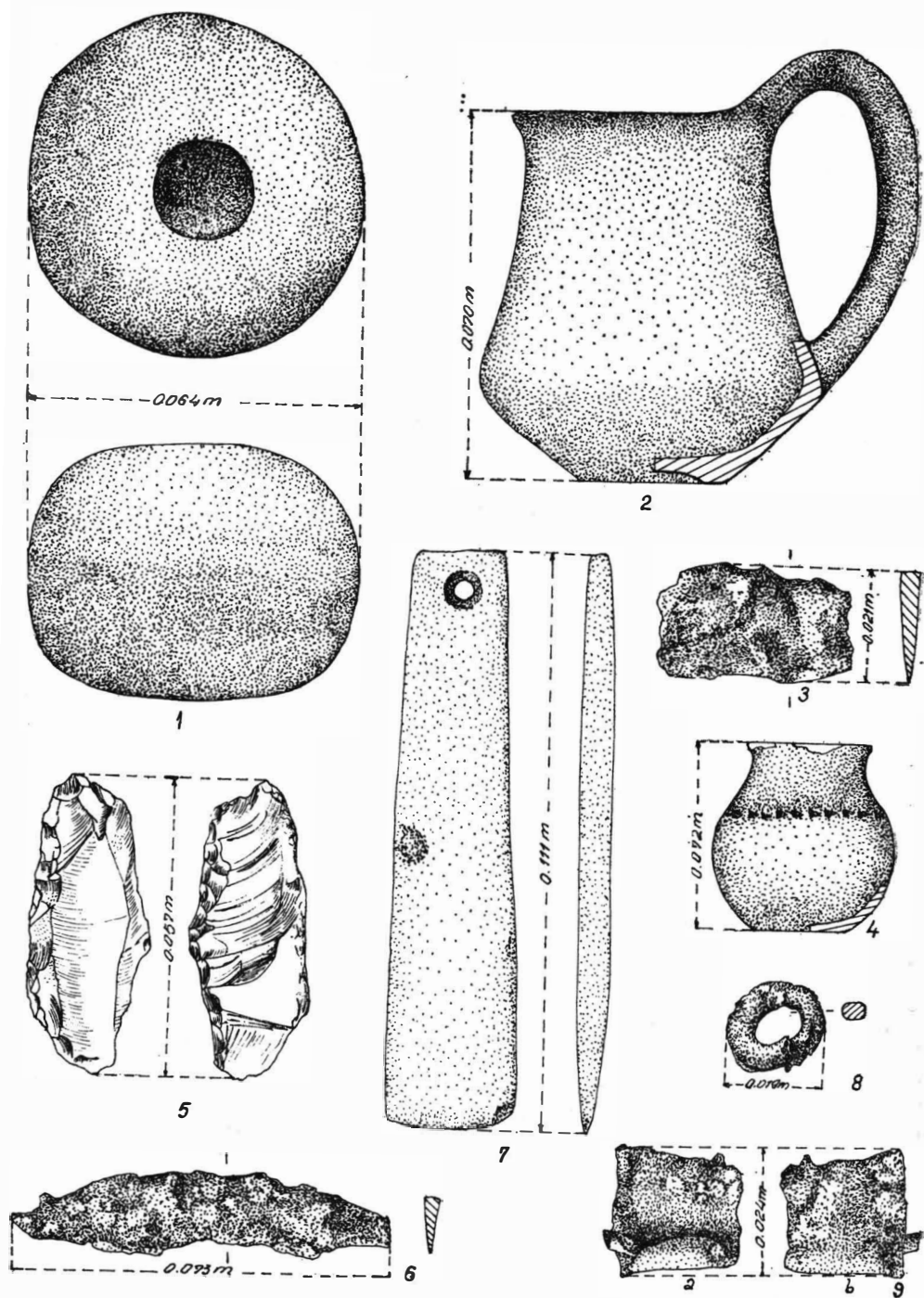
Inventar : a) măciucă de piatră, ușor înclinată spre est, în dosul zonei lombare a coloanei vertebrale (pl. 6/1); b) urme de rugină, pro-

¹² *Ibidem*, p. 132 și 153.

¹³ M. Dinu, *Le problème des tombes à ocre dans les régions orientales de la Roumanie*, comunicare prezentată la *Simposio Internaz. Sull'antica età del Bronzo in Europa*, Verona-Lazise, 1—6 mai 1972 (sub tipar).

Pl. 5. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Mormintele nr. 56, 57, și 58 din necropola hallstattiană.

Pl. 6. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Obiecte din mormintele hallstattiene: 1—3 M. 56;
4 M. 57; 5—9 M. 58.

abil de la un cuțit de fier, pe o lungime de 2,5 cm (pl. 6/3), între cotul mîinii drepte și osul iliac stîng; c) urme de la un obiect neprecizat din fier imediat la sud de acest fragment; d) o ceașcă cu o toartă ușor supraînălțată și cu fundul concav, așezată în preajma occipitalului, în poziție ușor înclinată de la est la vest (pl. 6/2).

M. 57. Adolescent, cu oasele rău conservate, în poziție chircită moderat, pe dreapta și cu mîna stîngă adusă, probabil, în dreptul bărbiei (pl. 5/2). Orientarea, la fel cu a mormîntului 56. Scheletul se afla la 0,75 m adîncime față de suprafața actuală a solului, într-o groapă rectangulară, delimitată pe latura de vest și reconstituită pe cea de est, unde a fost afectată de un copac.

Inventar: a) o ceașcă fără toartă, cu corpul bombat și git scurt, ornamentată pe umăr cu un șir orizontal de impresii ovale (pl. 6/4), aflată în apropierea feței, într-o poziție puțin înclinată în direcția est-vest.

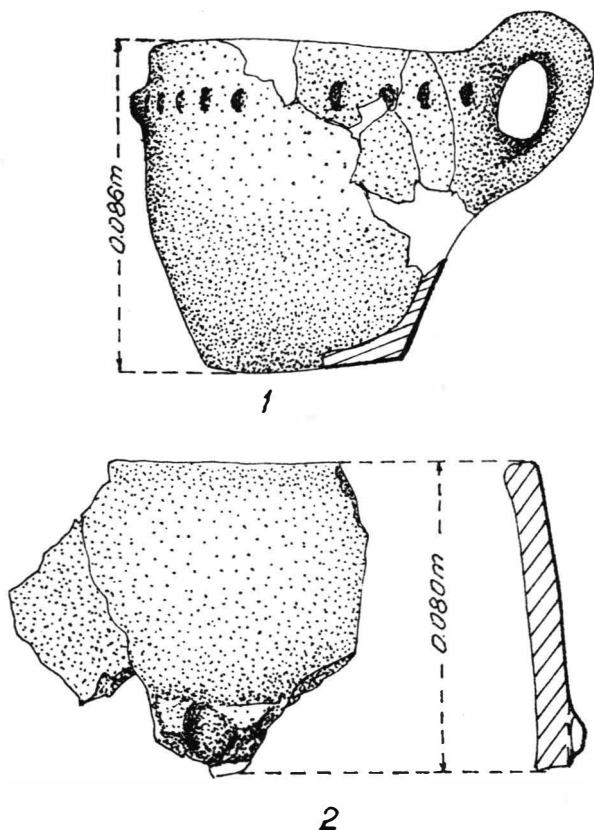

Fig. 6. Stoicani. Cimitirul hallstattian. 1 ceașcă și 2 fragmente de vas în formă de sac, de tip hallstattian.

M. 58. Matur, cu oasele bine conservate, în poziție chircită-accentuat, cu bustul pe spate și corpul aplecat spre dreapta, avînd brațul drept îndoit puternic din cot și mîna adusă în dreptul feței, iar cel

stîng îndoit din cot în unghi drept (pl. 5/3). Scheletul se afla la 0,85 m adîncime față de suprafața actuală a solului în mijlocul unei gropi rectangulare și cu colțurile rotunjite, de dimensiuni neobișnuit de mari ($1,95 \times 1,35$ m).

Inventar : a) cute de gresie de culoare cenușie, perforată la unul din capete, la 10 cm ENE de cotul mîinii drepte (pl. 6/7); b) lamă de silex de culoare cafenie, lingă cute (pl. 6/5); c) spirală-resort și port-agrafă înaltă de fier (pl. 6/8—9) de la o fibulă, aflată între față și mîna dreaptă; d) cuțit de fier lingă osul iliac stîng (pl. 6/6).

M. 59. Copil, cu puține oase păstrate, fără de poziție determinată (caroul 2 a), între 0,40—0,50 m adîncime față de suprafața actuală a solului.

M. 60. Cîteva vertebre umane (caroul 7 c), la 0,35 m adîncime față de suprafața actuală a solului.

Cum s-a remarcat și cu alt prilej, aspectul de cultură hallstattiană din această necropolă, căruia îi aparțin și mormintele descoperite recent, se încadrează înainte de faza reprezentativă a culturii Basarabi, probabil într-o vreme corespunzătoare fazei Babadag III, care urmează după aspectul Stoicani-Brad, sincronizat cu Babadag II¹⁴. Din punct de vedere al cronologiei absolute, această necropolă se datează probabil în sec. VIII î.e.n., corespunzînd în parte cu începuturile culturii Basarabi¹⁵.

Perioada de trecere la feudalism. Tot pe acest loc s-au descoperit patru fragmente ceramice de tip Dridu timpuriu (sec. VIII—IX), din pastă cenușie cu angobă galben-cărămizie, care provin de la borcane lucrate la roată, decorate cu benzi de dungi orizontale asociate cu altele din linii vălurite (fig. 7/1—4). Aceste resturi ceramice, găsite la o adîncime care variază între 0,10 și 0,60 m, aparțin, după factura pastei și decor, etapei timpurii a culturii Dridu, identificată pentru prima dată la Stoicani cu prilejul acestor săpături.

Tot cu prilejul săpăturilor recente de pe acest loc s-au descoperit și următoarele trei morminte de înhumatie :

M. 1. Adolescent, cu oasele rău conservate, în poziție întins pe spate, cu mîinile întinse pe lingă corp și capul aplecat puțin spre piept (fig. 8/1). Scheletul se afla la 0,95 m adîncime față de taluzul sud, într-o groapă, probabil rectangulară, neobservată la săpat.

Inventar : a) Brățară tubulară din bronz la încheietura mîinii drepte (fig. 9/1); b) O verigă întreagă din bandă lată (fig. 9/2) și alta fragmentară (fig. 9/3), pe, și lingă mandibulă; c) nouă mărgelile în zona gîtului dintre care două din bandă de bronz cu capetele apropiate (fig. 9/4 a—b) și șapte din pastă calcaroasă (fig. 9/4 c—i).

¹⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Éléments illyriens dans le milieu thrace à l'Est de la Roumanie*, comunicare prezentată la primul Congres internațional de ilirologie din septembrie 1972 de la Tirana; idem, *MemAntiq*, 4 (sub tipar).

¹⁵ *Ibidem*.

M. 2. Matur, cu oasele relativ bine păstrate, în poziție întinsă cu minile pe lângă corp și cu capul aplecat spre umărul stâng (fig. 8/2). Scheletul se afla la 1,40 m adâncime față de suprafața actuală a solului într-o groapă, probabil de formă rectangulară, care nu s-a observat în timpul săpăturii.

Inventar : a) un cuțitaș din fier, lângă extremitatea inferioară a radius-ului drept (fig. 9/5).

M. 3. Matur, cu oasele bine păstrate, în poziție întinsă, cu minile pe lângă corp și capul ușor întors spre dreapta (fig. 8/3). Scheletul se afla la 1,90 m adâncime față de taluzul vestic, într-o groapă de formă rectangulară, săpată în pământul de umplură al bordeiului 1. Nu s-a observat locul de unde a fost săpată groapa și dacă eventual a fost prevăzută cu prag. S-a constatat doar că în umplutura de la mijlocul ei, la 1,45 m adâncime față de suprafața actuală a solului, conținea o bucată de lemn, groasă de 0,25 m, așezată transversal. De asemenea, alte resturi de birne putrezite, dispuse transversal, au fost identificate la 0,20—0,25 m mai sus de schelet, precum și sub schelet, sub forma unei podele groase de circa 0,03 m. Toate aceste resturi de lemn putrezit provin de la scindurile depuse în mormînt sub și peste cadavru.

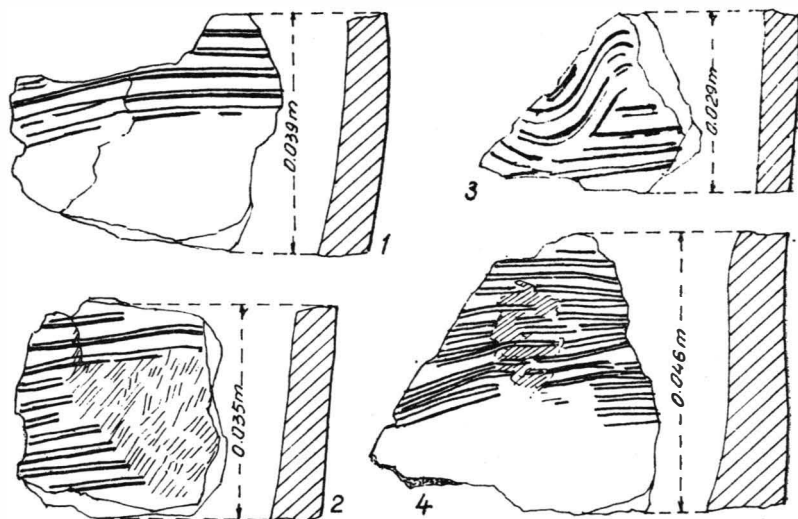

Fig. 7. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Fragmente ceramice de tip Dridu.

Inventar : a) cuțit din fier cu mîner de lemn, în regiunea abdominală (fig. 9/6); b) inel de bronz cu placă ovală, la mina dreaptă, cu urme de pînză pe fața exterioară (fig. 9/7a—b), ceea ce presupune că

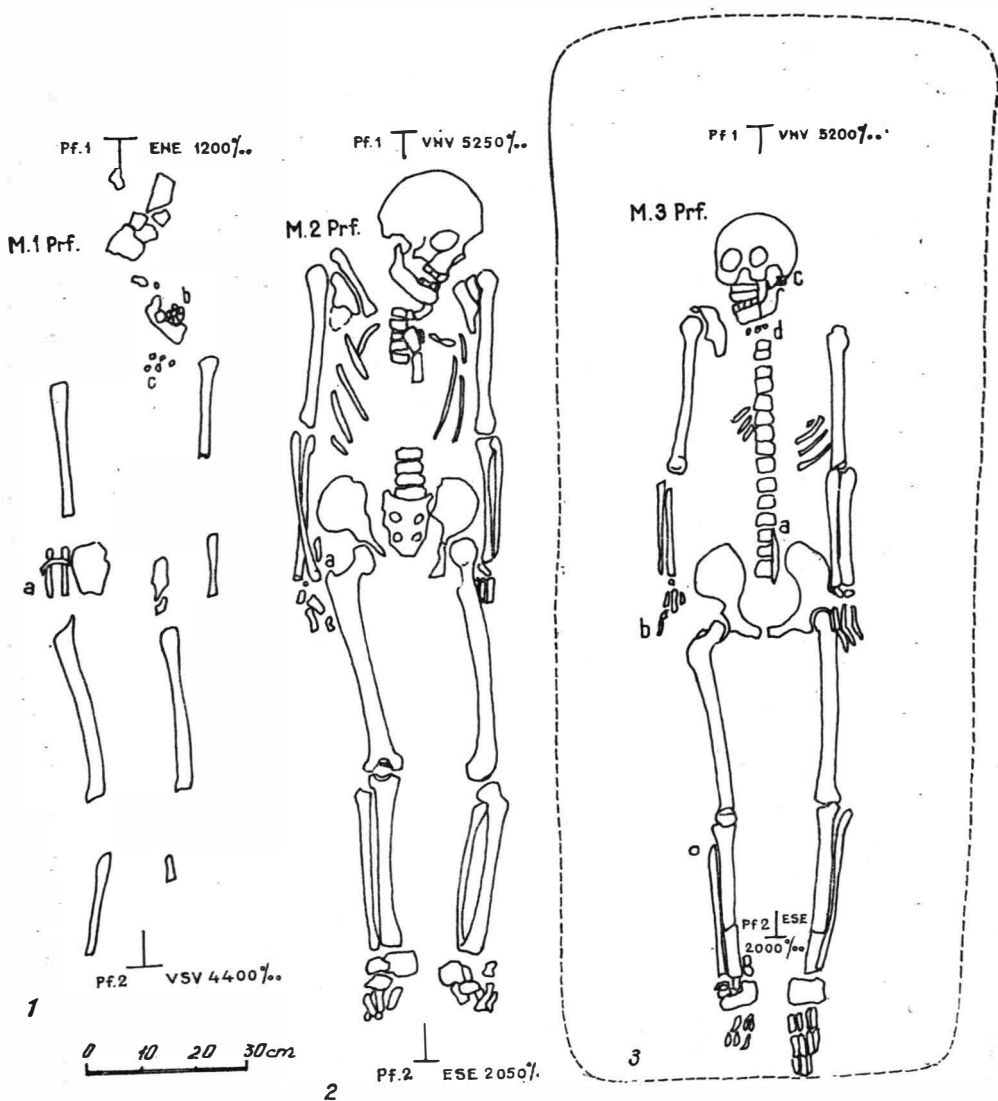
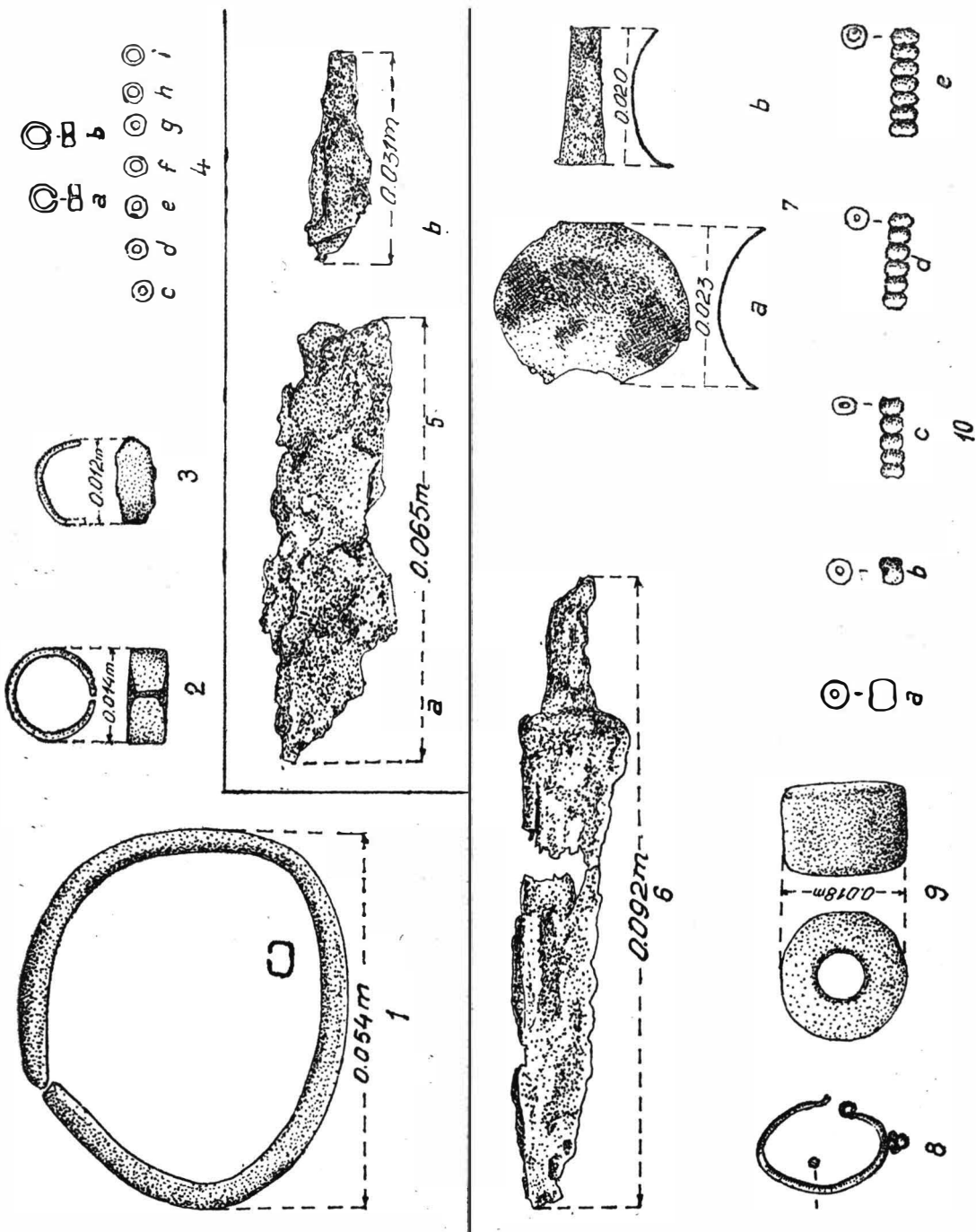

Fig. 8. Stoicani. Cimitirul hallstattian. Mormintele nr. 1-3 din sec. VIII-IX.

defunctul a fost înfășurat într-un giulgiu; c) cercel din sîrmă de aur cu unul din capete în spirală simplă și cu patru granule sub formă de ciorchine la partea inferioară (fig. 9/8), descoperit sub craniu în dreptul urechii stîngi; d) patru mărgelă, dintre care una de lut, cilindrică, de dimensiuni mai mari (fig. 9/9) și alte cinci de dimensiuni mai mici, dintre care două izolate (fig. 9/10 a-b), iar alte trei segmentate, din pastă sticloasă de culoare albă sidefată (fig. 9/10 c-e).

Pe baza analogiilor pe care le prezintă unele din piesele de inventar cu acelea din necropola de la Obîrșia-Olt din sec. VIII-IX, ca de

exemplu cerceul de aur cu unul din capete răsucit spiralic și cu granule la partea inferioară ¹⁶, inelul cu placă simplă ovoidală ¹⁷, mărgelile din pastă de sticlă ¹⁸, se poate presupune că mormintele de la Stoicani, ca și ceramica de pe locul respectiv, se datează în sec. VIII—IX sau eventual chiar mai târziu.

Prin săpăturile recente de la Stoicani — cimitirul hallstattian s-a ajuns la următoarele concluzii.

1. Pe acest loc a existat o așezare de tip Foltești cu locuințe-bordei și gropi de provizii, în cadrul căreia, alături de ceramica cenușie, care predomină, se menține într-o proporție redusă și specia pictată. Locuirea din această vreme, prin caracteristicile ei, este mai mult sau mai puțin contemporană cu aceea de pe „Cetățuia” de la Stoicani, precum și cu așezarea de la Foltești-Ruptura. În acest caz, mormintele cu ocră de pe „Cetățuia” de la Stoicani nu mai pot fi considerate contemporane cu așezarea de tip Foltești de pe locul cimitirului hallstattian, cum s-a presupus mai înainte, ci posterioare, datînd de la sfîrșitul perioadei de tranziție la bronz sau chiar de la începutul epocii bronzului, așa cum dealtfel s-a susținut în ultima vreme ¹⁹.

2. În ceea ce privește necropola hallstattiană, s-au adus noi precizări cu privire la gropile mormintelor, precum și relativ la cronologia lor. În legătură cu această din urmă problemă, prin cercetările recente, aspectul de cultură materială căruia îi aparțin aceste morminte a fost datat mai timpuriu ca în trecut, într-o vreme corespunzătoare etapei Babadag III și începutului culturii Basarabi, prin purtătorii căreia, fibulele de caracter iliric au ajuns probabil în mediul tracic respectiv.

3. Pentru prima dată s-au identificat la Stoicani resturi ceramice aparținînd culturii Dridu timpurie, sec. VIII—IX. Din aceeași vreme sau eventual și ceva mai tîrzie datează probabil și cele trei morminte de înhumăție cu schelete întinse de pe locul cimitirului hallstattian.

NOUVELLES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES À STOICANI, (DÉP. DE GALAȚI)

RÉSUMÉ

En 1971 ont été recommencées des fouilles archéologiques sur l'emplacement du cimetière hallstattien de Stoicani (dép. de Galați), où, lors des fouilles précédentes, avaient été découverts une hutte et des restes d'habitat appartenant à la civilisation de Foltești de la période de transition du néolithique à l'âge du bronze.

¹⁶ Octavian Toropu și Onoriu Stoica, Dacia, N.S., 16, 1972, p. 168, fig. 5/13—30, diferite variante.

¹⁷ *Ibidem*, p. 170, fig. 7/6—7.

¹⁸ *Ibidem*, p. 170, fig. 10/10—12.

¹⁹ M. Dinu, *op. cit.* (sub tipar).

Le but principal des nouvelles fouilles, qui ont été effectuées sur une surface totale de 138 m², a été l'habitat de l'époque de la civilisation de Foltești situé sur cet emplacement.

Par ces fouilles, exécutées selon la méthode du carroyage, le carreau ayant les dimensions 2 m × 2 m, on a découvert encore une habitation en forme de hutte et neuf fosses à provisions datant de la civilisation Foltești (fig. 1 et 2).

À l'intérieur de la hutte, on a découvert des restes dispersés d'âtres et de faune et surtout une grande quantité de fragments de céramique appartenant à trois catégories, dont deux d'une pâte de meilleure qualité de couleur grise (pl. 1 et 4) et une, en pâte fine de couleur jaune-orange à l'extérieur, faisant partie de la catégorie peinte (fig. 5).

D'autres restes sporadiques d'habitat ont été découverts en dehors de la hutte et des fosses (fig. 3).

Ces restes d'habitat indiquent l'existence d'un établissement à la même place, appartenant à la civilisation de Foltești, contemporain au moins partiellement de l'habitat de Cetățuia de Stoicani, car dans les deux stations on trouve les mêmes catégories de céramique, décorées d'entailles, d'impressions, de cordons en relief, de ficelles, de motifs peints, etc.

Présente une incontestable importance le fait que par ces recherches on a découvert une plus grande quantité de céramique peinte de type Usatovo-Foltești, associée directement à l'espèce sans peinture de type Foltești. D'ailleurs, au même endroit, autrefois, on a découvert un fragment de céramique peinte. À cet égard, on a procédé parfois d'une manière erronée, lorsque, sans prendre en considération la catégorie peinte, on a situé cet établissement dans une phase plus récente de la civilisation de Foltești, de la fin de la période de transition ou même du début de l'âge du bronze.

Outre les restes d'habitat datant de la civilisation de Foltești, on a découvert à ce même endroit cinq tombes hallstattiennes d'inhumation avec des squelettes accroupis (n° 56—60 ; pl. 5). D'après leur inventaire (pl. 6), elles datent avant la phase représentative de la civilisation de Basarabi, probablement d'une étape correspondant à la phase de la civilisation de Babadag III qui suit l'aspect Stoicani-Brad, synchronisé à la phase Babadag II. Au point de vue de la chronologie absolue, cette nécropole date probablement du VIIIe siècle av.n.è., correspondant partiellement au début de la civilisation de Basarabi.

Enfin, à la même place, on a découvert pour la première fois à Stoicani quelques tessons appartenant au type du début de la civilisation de Dridu (VIIIe—Xe siècles av.n.è.) (fig. 7), ainsi que trois tombes d'inhumation avec des squelettes étendus (n° 1—3 : fig. 8), qui, selon l'inventaire (fig. 9), datent probablement de la même époque (VIIIe—IXe siècles av. n.è.) ou même éventuellement plus tard.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Stoicani. Cimetière hallstattien. Plan des fouilles de 1971.

Fig. 2. Stoicani. Cimetière hallstattien. Sections de la surface fouillée; I a—b; II c—d; III e—f.

Fig. 3. Stoicani. Cimetière hallstattien. 1—2 haches en grès et 3—8 céramique de type Foltești, en dehors de la hutte et des fosses.

Fig. 4. Stoicani. Cimetière hallstattien. Sections de la hutte 2; I g—h; II i—j; III k—l; IV m—n; V o—p.

Fig. 5. Stoicani. Cimetière hallstattien. Céramique peinte de type Usatovo-Foltești de la hutte 2.

Fig. 6. Stoicani. Cimetière hallstattien. 1 tasse et 2 fragment de vase en forme de sac du type hallstattien.

Fig. 7. Stoicani. Cimetière hallstattien. Fragments céramiques de type Dridu.

Fig. 8. Stoicani. Cimetière hallstattien. Les tombes n° 1—3 des VIIIe—IXe siècles.

Fig. 9. Stoicani. Cimetière hallstattien. Des objets n° 1—3 des VIIIe—IXe siècles; 1—4 T. 1; 5 T. 2; 6, 7, 8, 9 et 10 T. 3.

Pl. 1. Stoicani. Cimetière hallstattien. Fragments céramiques de type Foltești de la hutte 2.

Pl. 2. Stoicani. Cimetière hallstattien. Fragments céramiques de type Foltești de la hutte 2.

Pl. 3. Stoicani. Cimetière hallstattien. Fragments céramiques de type Foltești de la hutte 2.

Pl. 4. Stoicani. Cimetière hallstattien. Fragments céramiques de type Foltești de la hutte 2.

Pl. 5. Stoicani. Cimetière hallstattien. Tombes n° 56, 57 et 58 de la nécropole hallstattienne.

Pl. 6. Stoicani. Cimetière hallstattien. Objets des tombes hallstattiennes: 1—3 T. 56; 4 T. 57; 5—9 T. 58.

